
Preprečevanje nevarnosti kot podlaga za izvajanje varnostnih pooblastil

VARSTVOSLOVJE,
letn. 19
št. 3
str. 273–292

Miroslav Žaberl, Franc Pozdrec, Ivanka Oberman

Namen prispevka:

Namen prispevka je predstaviti, kako policija zagotavlja varnost državljanov in hkrati skrbi za preprečevanje nevarnosti, ter ugotoviti, kako veljavna zakonodaja vpliva na izvajanje policijskih varnostnih pooblastil.

Metode:

Glavna metoda v prispevku je metoda deskripcije. S sistematičnim pregledom literature (študij strokovne literature, analiza judikatov, internetni viri) smo pridobili podatke, na podlagi katerih smo raziskali in analizirali pomen varnosti, pomen človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter krepitev pravne države, v povezavi s slovensko policijsko zakonodajo. Navedeno nam zagotavlja celostno obravnavanje izbrane tematike.

Ugotovitve:

Preprečevanje in odpravljanje nevarnosti je osrednja naloga policije, hkrati pa je podlaga za uporabo varnostnih policijskih pooblastil. Pri izvajanju policijskih nalog mora policija delovati le v skladu s policijskimi pooblastili, ki jih predpisujejo zakoni in podzakonski akti. Na podlagi zakonsko določenih pooblastil policija skrbi za uspešno in učinkovito izvrševanje predpisov pri izvedbi določene policijske naloge. Izvajanje vsakega policijskega pooblastila pomeni poseg v določeno človekovo pravico ali temeljno svoboščino.

Tu je pomembno predvsem načelo pravne države, ki dosledno veže vse upravne organe tako pri sprejemanju splošnih odločitev kot tudi pri neposrednem odločanju o pravicah in obveznostih posameznikov.

Načelo zakonitosti pa je tisto, ki posredno nakazuje na bistvo filozofije izključitve protipravnosti zakonitega delovanja pooblaščenih oseb. Je eno izmed temeljnih načel za uporabo varnostnih policijskih pooblastil.

Praktična uporabnost:

Dobro poznavanje policijskih pooblastil oziroma pravic in dolžnosti, ki jih imajo policisti pri opravljanju svojega dela, je osnova za zakonito, strokovno in korektno izvajanje nalog policije. Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic je eden od temeljev, ki ga morajo policisti spoštovati, ko posegajo v ustavno varovane človekove pravice.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Avtorji se v prispevku ukvarjajo s teoretičnimi predpostavkami varnosti, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter krepitev pravne države na podlagi slovenske policijske zakonodaje.

UDK: 351.741:342.7

Ključne besede: varnost, pravna država, spoštovanje človekovih pravic

Preventing Danger as a Basis for the Implementation of Police Safety Powers

Purpose:

The purpose of the article is to present how the police provide security for citizens and at the same time take care to avoid danger. Another goal is to figure out how a valid legislation affects the exercise of police powers.

Methods:

The main method is a description method. Using the systematic review of literature (study literature, judiciary analysis, Internet resources), we obtained data based on which we explored and analysed the importance of safety, the importance of human rights and fundamental freedoms and the rule of law, in conjunction with the Slovenian police legislation. All of the above gives us an integrated approach to the selected topic.

Findings:

Prevention and elimination of risks is a central task of the police. At the same time, it is the basis for the use of police safety powers. When carrying out police tasks, the police must act only in accordance with the police powers prescribed by laws and by-laws. On the basis of statutory powers, police is responsible for the successful and effective enforcement of regulations in carrying out a specific police task. Carrying out police powers constitutes an interference with a particular human right or fundamental freedoms.

Above all, the rule of law which is extremely important, is strictly binding for all administrative bodies in accepting general decisions, as well as in direct decision-making on the rights and obligations of individuals.

The principle of legality, however, is one that indirectly points to the essence of the philosophy of excluding the unlawfulness of the legitimate act of the authorized person. It is one of the fundamental principles for the use of police safety powers.

Practical Implications:

Good knowledge of police powers and the rights and obligations held by police officers while performing their work is the basis for the legal, professional and diligent performance of the tasks of the police. The European Convention on Human Rights is one of the cornerstones which police officers must observe when they interfere with the constitutionally protected human rights.

Originality/Value:

The authors of the article consider theoretical assumptions of security, respect for human rights and fundamental freedoms and the rule of law on the basis of Slovenian police legislation.

UDC: 351.741:342.7

Keywords: security, rule of law, respect for human rights

1 UVOD

Za vsakodnevne aktivnosti policistov je značilno, da pri preprečevanju nevarnosti s svojimi pooblastili posegajo v človekove pravice ali temeljne svoboščine posameznika ali skupin. Pri izpolnjevanju svojega poslanstva mora opravljanje policijskih nalog temeljiti na zakonsko normiranih nalogah policije. Od policistov se pri opravljanju različnih oblik policijskih nalog na določenem območju in času delovanja zahteva hiter odziv na različne varnostne pojave. Policisti pri ukrepanju s policijskimi pooblastili vzpostavljajo javni red, preprečujejo prekrške in kazniva dejanja, prijemajo storilce kaznivih dejanj in prekrškov ter s tem omogočajo procesiranje storilcev. S tem načinom hitre odzivnosti na varnostne razmere, ki je temeljna dolžnost policije, zagotavljajo varnost posameznikov in skupnosti, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter krepitev pravne države.

Velikokrat morajo policisti zaradi preprečevanja nevarnosti in zagotavljanja varnosti ter spoštovanja človekovih pravic izvesti globlji policijski poseg v človekove pravice in temeljne svoboščine. Bolj, ko je varovana dobrina pomembnejša, toliko globlji poseg je dopusten ob policijskem ukrepanju. Takrat morajo policisti še posebej upoštevati jasno razmejitev med nevarnostjo in veliko nevarnostjo, ki izhaja iz pomembnosti policijsko varovane dobrine.

Avtorji se v prispevku ukvarjajo s teoretičnimi predpostavkami varnosti, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter krepitev pravne države na podlagi slovenske policijske zakonodaje. Ureditev aplicirajo na štirih judikatih Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP), kjer so policisti med preprečevanjem nevarnosti v policijskem postopku, med drugim, posegli v 2. člen (Pravica do življenja) in 3. člen (Prepoved mučenja) Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994).

2 ZAGOTAVLJANJE VARNOSTI POSAMEZNIKOM IN SKUPNOSTI

Celo vrsto različnih vidikov človeškega obstoja in delovanja v družbi ter naravi lahko danes poimenujemo s pojmom varnost. Lahko jo opredelimo kot stanje, v katerem je zagotovljen fizični, duhovni, duševni ter gmotni obstoj posameznika in družbene skupnosti v razmerju do drugih posameznikov, družbenih skupnosti in narave. Če pogledamo razvojno, je varnost vgrajena kot biološki mehanizem, torej kot težnja organizma po obstoju in prilagajanju na ogrožajoče vplive okolja. Biološko gledano je varnost pogoj za delovanje osnovnih življenjskih funkcij (sprejemanje hrane, reprodukcija vrste ...) in je tako vzgib za težnjo, da bi se stanje varnosti vedno znova vzpostavilo. Zavestno prizadevanje za vzpostavitev stanja varnosti je civilizacijska in kulturna kategorija, ki zajema vse vidike sodobne varnosti, tj. socialne, gospodarske, kulturno, pravno, politično, ekološko, vojaško in druge oblike varnosti, ki jih pojmuje kot pojavne oblike družbenega življenja, ki jih štejemo pod družbene vrednote (Grizold, 1999).

Oblike družbene organiziranosti zajemajo regionalno, nacionalno, mednarodno in svetovno varnost. Z navedeno opredelitvijo pojma »varnost«
ne opisujemo obstoječe entitete, temveč težnjo k opisu idealiziranega stanja. Definicija varnosti kot stanja je potrebna zato, da bi se iz nje lahko izpeljalo zavestno

prizadevanje po vzpostavitvi tega stanja, torej dejavnosti in organizacijska oblika, tj. sistem, po katerem se ta dejavnost uresničuje (Grizold, 1999).

Varnost je strukturna prvina družbe, ki zajema tako stanje oz. določeno lastnost stanja kot tudi dejavnost oz. sistem. Ker se nanaša tako na družbo, na državo kot tudi na mednarodno skupnost, je torej družbena in politična vrednota, ki označuje okvir socialne in politične skupnosti. Hkrati omogoča obstoj družbene reprodukcije, notranji red in mir, razvoj notranje ureditve ter zagotovitev običajnih procesov diferenciacije in integracije znotraj družbe in države. Hkrati se ob teh procesih odvijajo tudi procesi destrukcije in deviantnosti. Za vzpostavitev ravnovesja teh dveh procesov mora država vzpostaviti stanje, v katerem bo prek svojih organov vsem državljanom zagotovila minimalni standard osebne varnosti in varnostne razmere za njihovo delo (Anžič, 1997).

Kot že rečeno, je varnost tako vrednota države kot tudi družbe. Če se te vrednote ogrožajo, kršijo ali kako drugače diskreditirajo, prihaja do varnostnih pojavov. Je tudi tisti objektivni temelj, na osnovi katerega je možen celostni razvoj tako posameznika kot tudi njegovih asociacij, države, regije in sveta. Znotraj posamezne države je varnost organizacija, ki zajame vse institucije in pooblastila, ki jih imajo njeni pripadniki, torej državni organi in službe, ki sestavljajo varnostni sistem v ožjem smislu in je funkcija sistema v odnosu do družbe in države. Varnosti torej ne moremo in ne smemo pojmovati zgolj kot funkcijo države. Takšen pristop bi pojav varnosti zožil le na raven državne varnosti oziroma varnosti države. Namreč, varnost je tudi sestavina družbenih pojavov in odnosov, v katere vstopajo posameznik, skupine in države v medsebojnih odnosih in v odnosih do okolja (Anžič, 1997).

Varnost je vse bolj cenjena in varovana človekova pravica, za katero mora skrbeti država v okviru nacionalnega varnostnega sistema. Zato varnost v nobenem primeru ni le tehnično in strokovno vprašanje, temveč je pomembna tudi za vodenje katere koli sodobne družbenopolitične ureditve, saj povsod postavljajo vedno bolj zahtevna merila za njeno vrednotenje in ocenjevanje (Sotlar in Čas, 2011).

Varnost posameznikov obravnavajo različne teorije s področja varnostnih študij. V ospredje je varnost posameznikov postavljena v pristopu Bootha (1991), prav tako pa tudi v konceptu varnosti posameznikov, ki so ga razvili v okviru Organizacije združenih narodov. Koncept varnosti posameznikov se v zadnjem času povezuje s koncepti človekovih pravic in svoboščin, ki jih nekateri obravnavajo kot pokazatelje stanja individualne in družbene varnosti ter razvoja in celo kot nov standard civilizacije (Mitar, 2008).

Delovanje policije je zelo pomembno pri zagotavljanju varnosti posameznikov in skupnosti, saj kot temeljne dolžnosti policije štejemo zagotavljanje varnosti posameznikom in skupnosti, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter krepitev pravne države (Zakon o nalogah in pooblastilih policije [ZNPPol], 2013). Poslanstvo policije pa je varovanje življenja, telesne integritete in premoženja ljudi, preprečevanje in obvladovanje varnostnih incidentov, zmanjševanje občutka strahu ljudi pred tem, da postanejo žrtve kaznivih ravnanj in zagotavljanje javnih varnostnih razmer, ki ljudem omogočajo kakovostnejše življenje in delo ter splošen družbeni razvoj in blagostanje. Policija si mora

prizadevati, da utrdi javno zaupanje, pri čemer je zavezana k spoštovanju visokih etičnih in strokovnih standardov, upoštevajoč enakost vseh ljudi pred zakonom in spoštuječ njihove pravice, svoboščine in osebno dostojanstvo. V človekove pravice in svoboščine sme policija posegati zgolj izjemoma ter v obsegu in na način, kot ju določa zakon, ob upoštevanju načel enake obravnave, zakonitosti, sorazmernosti ter strokovnosti in integritete (Resolucija o dolgoročnem razvojnem programu policije do leta 2025 – »Kakovostna policija za varno Slovenijo«, 2015).

Policija je glavno sredstvo za »prisilno« izvrševanje prava in je najbolj vidna roka državne oblasti. S tem namenom je pooblaščen za poseganje v mnoge človekove pravice, kot so odvzem osebne prostosti in uporaba orožja, katere dopuščata tudi ustava in mednarodni dokumenti za zaščito človekovih pravic. S tem se legitimizira prizadevanje za varovanje človekovih pravic ostalih državljanov, javnega reda, morale ter skupne blaginje v demokratični družbi. Nadzor nad izvajanjem policijske dejavnosti je popolnoma legitimen, dokler tovrstno policijsko delo temelji na ustavi, mednarodnih standardih varstva človekovih pravic, zakonih in demokratični legitimnosti državne oblasti (Hausmaringer, 2002).

Policisti se pri opravljanju službe vsakodnevno trudijo, da državljanom zagotovijo visoko stopnjo varnosti pred vsemi oblikami kriminalitete, pri čemer skušajo z zmanjševanjem in obvladovanjem varnostnih tveganj prispevati k zmanjševanju občutka strahu za življenje, ogrožanja telesne integritete in premoženja ljudi. S tem omogočajo pogoje za nemoteno uživanje temeljnih človekovih pravic, osebni in splošni družbeni razvoj (Resolucija o dolgoročnem razvojnem programu policije do leta 2025 – »Kakovostna policija za varno Slovenijo«, 2015).

Pri zagotavljanju varnosti je zelo pomembno omeniti oziroma poudariti pomen policijskega dela v skupnosti. Policisti se vsakodnevno trudijo, da državljanom zagotovijo občutek varnosti ter jim nudijo oporo in informacije, ki jih potrebujejo. Osnovni namen policijskega dela v skupnosti je poiskati probleme v skupnosti in odkriti vzroke, nato pa ustrezno ukrepati v reševanju teh problemov, z namenom ustvarjanja varnega vzdušja v skupnosti. Vsekakor je sodelovanje s pripadniki skupnosti pri tem ključno (Ray, 2017).

Policisti skupaj z ljudmi rešujejo tiste probleme, na katere jih ljudje opozarjajo. Ljudje so pripravljeni sodelovati s policijo, ta pripravljenost pa vliva zmeren optimizem pri nadaljnjem uvajanju policijske dejavnosti v skupnosti, saj je pripravljenost na sodelovanje eden izmed potrebnih pogojev in eden izmed pomembnih poudarkov policijskega dela v skupnosti. Vendar pa sodelovanje ne sme in ne more biti omejeno samo na neposredno reševanje varnostnih problemov, temveč morata lokalna skupnost in policija skupaj probleme najprej identificirati, jih razvrstiti po pomembnosti in po takšnem vrstnem redu tudi reševati. Zagotovo se vseh problemov ne da rešiti, zato je še toliko pomembnejše, da je stopnja pripravljenosti ljudi za sodelovanje s policijo velika, kar pomeni tudi nadaljnje sodelovanje kljub nekaterim morebitnim neuspehom (Virtič in Gorenak, 2008).

V zadnjih letih je varnost postala še toliko pomembnejša dobrina, saj se zaradi raznih dogodkov v mnogih državah (terorizem, nasilje, uporaba strelnega

orožja kot prisilno sredstvo policije v navezavi na rasno problematiko idr.) ljudje iz dneva v dan vse bolj zavedajo pomena varnosti. Zaradi napačnih varnostnih politik in posledično odzivov varnostnega aparata so čedalje bolj ogrožene tudi druge temeljne vrednote, kot so npr. dostojanstvo, zasebnost ter, navsezadnje, varnost sama. V Sloveniji je stanje varnosti za zdaj še dokaj stabilno, čeprav se zna zgoditi, da se bo v bližnji prihodnosti stanje poslabšalo, saj se določeni »globalni trendi« nakazujejo tudi pri nas.

3 SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN

Človekove pravice in temeljne svoboščine so bistven element človeka kot posameznika. Lahko rečemo, da so človekove pravice osrednje pravice vsakega posameznika. Država je na podlagi Ustave Republike Slovenije zavezana k uresničevanju človekovih pravic. Po Ustavi RS pripadajo pravice in svoboščine vsakemu človeku. Temeljne pravice in svoboščine tvorijo temelj družbe in predstavljajo osnovo oziroma izhodišče tudi za pravno urejanje v vseh drugih pravnih aktih (Kaučič, 2007).

Imeti določeno pravico pomeni imeti zahtevo do drugih ljudi ali institucij, da pomagajo ali sodelujejo pri zagotavljanju dostopa do določene svoboščine. Človekove pravice posameznikom zagotavljajo varno uživanje pravic in svoboščin, ki so nujne za človeka dostojno življenje (Human Development Report, 2000).

Pravica je pravno zavarovano upravičenje pravnega subjekta do določenega ravnanja in »dolžnost nekega subjekta«, ki ni istoveten z nosilcem pravice, da s svojim (aktivnim ali pasivnim) ravnanjem nosilcu pravice neposredno omogoči njeno uresničitev (Cerar, 2001).

Značilnost človekovih pravic je, da so bistveno drugačne od pravic, ki so zgolj državne obveznosti in jih ni mogoče uveljavljati s strani upravičencev. Posamezniki so upravičenci teh pravic. Kot individualne pravice se človekove pravice razlikujejo od kolektivnih pravic iz vrste, ki bi ga lahko uveljavljale, na primer, manjšine ali v primeru pravice do samoodločbe narodov. Uveljavlja jih lahko načeloma le *vis-a-vis states* oziroma *quasi-state entities* in ne zasebni udeleženec. Pomembna značilnost človekovih pravic je tudi, da so mednarodno zagotovljene. Dejstvo, da so te pravice na mednarodni ravni, pomeni, da mednarodno pravo določa, da se pravice lahko uveljavljajo tako doma kot na mednarodni ravni (Kälin in Künzli, 2009).

Človekove pravice so pravice, ki jih imajo vsi ljudje in izhajajo iz pojma človečnosti ter svobodnega in človeku dostojnega življenja. Vsem posameznikom nalagajo moralne obveze določenega obnašanja in obvezo vzpostavitve socialnih dogovorov. Človekove pravice posameznikom zagotavljajo varno uživanje pravic in svoboščin, ki so nujne za dostojno življenje človeka (Human Development Report, 2000).

V razmerju do države so lahko človekove pravice ali »pozitivne« ali »negativne«. »Pozitivne« so tiste, na osnovi katerih državljan pričakuje in zahteva, da država izpolni vsako svojo dolžnost, s tem, da mu zagotavlja določene usluge ali dobrine. Ravno nasprotno je pri »negativnih« pravicah, kjer posameznik ne pričakuje, da bo država zanj naredila nekaj pozitivnega, temveč lahko le zahteva, da se v odnosu do njega vzdrži določenih dejanj in ravnanj (Anžič, 1997).

Svoboščino pa lahko opredelimo kot moralno vrednoto v smislu neomejevanja ljudi in določa, da tako državni kot tudi drugi subjekti ne smejo posegati v posameznikovo zavarovano svobodno sfero. Svoboščina in pravica se kot pravna instituta pojmovno ne izključujeta, vendar sta v določenem (delnem) političnem neskladju. Vsebinsko se pojma človekove pravice in temeljne svoboščine le delno prekrivata, kljub temu pa je oboje možno poimenovati s skupnim nazivom človekove pravice (Cerar, 2001).

Med osebnostne pravice in svoboščine spadajo tako imenovane klasične liberalne pravice in svoboščine, ki zagotavljajo telesno integriteto človekove osebnosti in med drugim tudi pravico do življenja, prepoved mučenja, pravico do osebne svobode, pravico do svobode gibanja in izbire prebivališča, pravico do zasebne lastnine, pravico do nedotakljivosti človekove osebnosti in dostojanstva, pravico do zasebnosti idr. Pravice do fizične in materialne integritete, med katere sodi tudi pravica do življenja, do svobode in do osebne varnosti, ki vključuje različne oblike zaščite (svoboščine) pred mučenjem oziroma nečloveškim ravnanjem, uživajo mednarodno konvencijsko zaščito (Cerar, 2001).

Osebna svoboda je duhovna in telesna svoboda, ki jo ima človek v določenem družbenem redu in spada med pravice negativnega statusa (Kocjančič, Ribičič, Grad in Kaučič, 2009). Prepoved v osebno svobodo ni absolutnega pomena, kajti država ima v skladu z mednarodnim pravom človekovih pravic ter z ustavo možnost, da v določenih primerih lahko poseže v to pravico, pri čemer so njeni organi vezani na temeljna načela pravne države, med katere v prvi vrsti sodita načeli vezanosti na pravo (zakon) in sorazmernosti. V kazenskoopravni teoriji je znan latinski izrek: »Nullum crimen, nulla sine lege praevia«, kar pomeni, da morata imeti vsako dejanje in kazen za to dejanje zakonsko podlago (Kaučič in Grad, 2008). Načelo sorazmernosti najlažje prikažemo z latinskim izrekom »Minus malum permittitur, ut evitetur maius«! To pomeni, da se dovoljuje manjše zlo, da bi se preprečilo večje. Vsa ta načela vsebuje tudi slovenska ustava kot ustanovitveni akt in temeljni vir prava v državi (Kaučič in Grad, 2008).

V pravico do osebne svobode je mogoče posegati le na podlagi zakona. Mednarodni akti in ustava varujejo posameznika pred posegi policijskih in sodnih organov, kakor tudi pred drugimi oblikami odvzema osebne svobode (prisilno zdravljenje v zdravstveni ustanovi, omejevanje svobode gibanja v primerih nalezljivih bolezni), ki jih izvaja upravna oblast (Kocjančič et al., 2009).

Država je dolžna varovati in zagotavljati človekove pravice in temeljne svoboščine v skladu z mednarodnim pravom človekovih pravic ter z ustavo. Ima možnost, da v določenih primerih lahko poseže v njih, pri čemer so njeni organi vezani na temeljna načela pravne države. Ustava Republike Slovenije prepušča zakonodajni veji oblasti, da lahko z zakonom vnaprej predvidi, kdaj je po načelu sorazmernosti dopustno in potrebno nekomu omejiti pravico zato, da se zavarujejo človekove pravice drugih ljudi in demokratična družbena skupnost. Namen tega načela je posamezniku zagotoviti, da bodo človekove pravice omejene samo, kadar in kolikor je to nujno potrebno ali morda, da ne gre za prekomeren poseg. Presoja se opravi na podlagi treh kriterijev: nujnosti, primernosti in teže njegovih posledic (Čebulj, 2004).

Pri opravljanju policijskih nalog smejo policisti uporabiti policijska pooblastila na podlagi in v obsegu, ki ga določa zakon, ter na način, določen z zakonom ali s podzakonskim predpisom, izdanim na podlagi in v skladu z zakonom (ZNPPol, 2013).

V najširšem pomenu so policijska pooblastila z zakonom določeni ukrepi, ki omogočajo policistom opravljanje njihovih nalog. V ožjem smislu pa so policijska pooblastila pravice in dolžnosti policistov (pooblaščenih uradnih oseb), da v primerih, določenih z zakonom, in na način, ki je določen z zakonom in s podzakonskimi akti, proti osebam izvajajo določene ukrepe (Žaberl, 2006).

Pooblastila se lahko uporabijo samo v primerih, ki jih določa zakon, in samo na način, ki ga določa zakon in/ali ustrezen podzakonski akt. Policisti morajo uporabiti tisto pooblastilo, ki posamezniku povzroči čim manj škode oziroma tisto pooblastilo, ki posameznika najmanj prizadene. Pri uporabi policijskih pooblastil morajo upoštevati osnovna načela, ki so predstavljena v nadaljevanju:

1. Načelo zakonitosti, ki je eno izmed temeljnih načel za uporabo policijskih pooblastil. Vsako uradno dejanje in vsak postopek mora temeljiti na zakonu, prav tako pa mora biti tudi vsako pooblastilo izvedeno na način, ki je predpisan z zakonom ali s podzakonskim aktom.

2. Načelo sorazmernosti, ki določa, da mora biti teža uporabljenih pooblastil sorazmerna želenemu cilju. Omenjeno načelo se kaže v treh segmentih, in sicer segmentu najmanjših škodljivih posledic (v primeru, ko je na voljo možnost uporabe več policijskih pooblastil, se uporabi tisto, s katerim se z najmanj škodljivimi posledicami za državljana doseže izvršitev naloge), segmentu sorazmernosti nastale škode (škoda, ki nastane z uporabo policijskih pooblastil, mora biti sorazmerna z želenim ciljem) ter segment časovne sorazmernosti (uporaba policijskih pooblastil sme trajati samo nujno potreben čas, da se opravi policijska naloga).

3. Načelo strokovnosti govori o tem, da mora biti policist za izvajanje pooblastil strokovno usposobljen, kar v postopku kaže s svojim pristopom, nastopom in izvedbo postopka.

4. Načelo humanega ravnanja navaja, da mora policist pri ukrepanju ravnati življenjsko in humano. Z osebami mora ravnati obzirno, ne sme jih po nepotrebnem vznemirjati ali jim nalagati nepotrebne obveznosti (Žaberl, 2006).

Dobro poznavanje policijskih pooblastil oziroma pravic in dolžnosti, ki jih ima policist pri opravljanju svojega dela, je osnova za korektno in strokovno izvajanje nalog. Poznavanje pravic in dolžnosti preprečuje oziroma zmanjšuje konfliktno situacije in vodi do razumevanja poslanstva policije. Prav tako je pomembno tudi, da državljanji poznajo policistove dolžnosti, ko le-ti izvajajo uradne postopke. Poglavitno pravilo vsake demokratične družbe je, da država načeloma nima pravice poseči v pravice posameznika, dokler ne obstaja določena stopnja verjetnosti, da je prekršil zakonsko določene družbene norme. To ni pomembno samo zato, da lahko državljanji uveljavljajo svoje pravice, ko menijo, da policist svojih nalog ni izvajal zakonito in strokovno, temveč tudi zato, da se pri zakonitem izvajanju policijskih nalog državljanji ne bi upirali ali kako drugače spodbujali ostrejšega policijskega ukrepanja (Ministrstvo za notranje zadeve RS, 2004).

4 KREPITEV PRAVNE DRŽAVE

S pojmom pravna država se dandanes srečujemo skoraj na vsakem koraku. Sam pojem se čedalje bolj uveljavlja na različnih področjih delovanja družbe. Širok spekter strokovnjakov uporablja navedeni pojem, med njih prištevamo ekonomiste, pravnike, politike, filozofe ter ravno tako »navadne« državljanke. Vendar pri vsakem nosi drugačen predznak oziroma temeljni poudarek. Za pravno teorijo predstavlja pravna država predvsem vladavino zakona ter zagotovitev človekovih pravic in svoboščin, za politično teorijo vzpostavitev delitve in medsebojne uravnoteženosti posameznih vej državne oblasti, z ekonomskega vidika pa je pravna država v prvi vrsti organizacijska shema svobodnega trga, ki deluje po sistemu konkurence subjektov in dobrin (Cerar, 1994).

Pravičnost in varnost, vrednostni in nepravni načeli pravne države, sta odsev evropskega kulturnega kroga, zlasti kadar govorimo o pravičnosti in varnosti kot socialnih vrednotah. Pri obravnavi pravne države se pravičnost navadno razume kot formalno enakost oziroma kot stvarno enakost varnosti. Načela, ki jima sledijo, pa so naslednja: načelo egalitarizma, načelo enakih začetnih možnosti, načelo enakih pravičnih življenjskih možnosti ter načelo demokratske enakosti. Gre za modele, ki izražajo gesla neoliberalizma (socialno tržno gospodarstvo), socialne demokracije (socialna država, država blaginje) in realnega socializma (Gaspari, 1991).

Lahko rečemo, da je pravna varnost nujna sestavina pravne države. V okviru varnosti pa si eksistenčno varnost razlagamo kot socialno oziroma materialno varnost posameznika v sodobni državni ureditvi, kajti država ne sme skrbeti za blaginjo posameznika na način, ki bi presegal avtonomijo posameznika ali ogrožal področje zasebnih interesov. Pri tem pa je treba poudariti, da vrednost pojma pravne države temelji predvsem na dejstvu, da pravo ni zgolj stvar formulacije in interpretacije. Pravu dajejo smisel in kakovost načela, ki so se oblikovala v družbeno-zgodovinskem razvoju kulturnega kroga Zahoda, in so posledica njegovih humanistično-racionalističnih idejnih tokov. Pravna država mora omenjena načela spoštovati in jih v svoji pravni ureditvi uveljavljati (Gaspari, 1991).

Da si sodobna država lahko zasluži oznako demokratična država, mora biti pravna in socialna država obenem. O pravni državi govorimo tedaj, ko je delovanje državnih organov urejeno s pravnimi pravili, ki določajo način ter vsebino odločanja vsakega državnega organa. Prav zaradi tega je mogoče sorazmerno zanesljivo predvidevati, kako bo državni organ odločil, ter obenem nadzirati njegovo odločitev. Posamezniku pa mora pravna država zagotoviti ustrezna sredstva za tak nadzor in za obrambo pred samovoljnimi odločitvami državnih organov (Perenič, 1999).

Zahteva po pravni vezanosti velja za vse državne organe. Tej vezanosti se ne more in niti ne sme izogniti niti zakonodajalec. Način njegovega delovanja ter temeljna vsebina njegovih odločitev sta v pravni državi določena z najvišjim pravnim aktom, z ustavo. Zakonodajalec mora sprotno urejati družbena razmerja in upoštevati vsakokratne družbene razmere ter raznolike interese in prav zato mu ustava omogoča sorazmerno veliko svobodo pri odločanju. Pravna presoja,

ali je zakonodajalec prestopil meje, ki so zarisane v ustavi, pa je v sodobnih pravnih državah zaupana ustavnim sodiščem, ki jih sestavljajo vrhunski pravni strokovnjaki (Perenič, 1999).

Načelo pravne države dosledno veže vse upravne organe, saj smejo le ti delovati le v skladu s pooblastili, ki jim jih dajejo ustava in zakoni, pa naj gre za sprejemanje splošnih odločitev ali za neposredno odločanje o pravicah in obveznostih posameznikov. Posameznik ima pravico izpodbijati upravne odločitve, če meni, da so nepravilne in nezakonite in prav zaradi tega je delovanje uprave v konkretnih zadevah podvrženo tudi sodnemu nadzoru. Sodniki so pri svojem delu strogo vezani na zakone in ustavo, zagotoviti pa jim je treba neodvisnost, saj je lahko le neodvisni sodnik nepristranski in pravičen razsojevalec. V primeru nezakonite ali nepravilne sodne odločitve velja brez izjemno pravilo, da je proti sodnim odločbam dopustna pritožba ter uporaba drugih pravnih sredstev za zagotovitev zakonitosti in pravilnosti teh odločb (Perenič, 1999).

Človekove pravice in svoboščine morajo biti zaščitene z mednarodnim pravnim varstvom. Država prevzame obveznosti in dolžnosti v skladu z mednarodnim pravom. Dolžna je spoštovati in zaščititi človekove pravice. Obveznost spoštovanja pomeni, da se mora država vzdržati ali zmanjšati posege v človekove pravice. Dolžnost varovanja zahteva od države, da zaščiti posameznika in skupine proti kršitvam človekovih pravic. Za kršitev načel mednarodnega prava morajo pravno odgovarjati tako države kot tudi posamezniki.

5 PREPREČEVANJE NEVARNOSTI V JUDIKATIH ESČP

Posameznik (individualna pritožba), ki trdi, da je med izvajanjem policijskega postopka žrtev kršenja Evropske konvencije o človekovih pravicah, lahko vloži svojo pritožbo na Evropsko sodišče za človekove pravice v Strasbourgu, navajajoč kršitev ene izmed pravic, določenih v Konvenciji (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994). Pred tem mora izčrpati pravna sredstva domače zakonodaje (Ribičič, 2007).

Evropsko sodišče za človekove pravice je najpomembnejši organ za zagotavljanje človekovih pravic in zagotavlja uveljavljanje minimalnih standardov človekovih pravic v vseh državah članicah Sveta Evrope. Pritožbo na ESČP lahko poda vsak posameznik, nevladne organizacije ali skupina posameznikov, ki zatrjujejo, da jim je država članica Sveta Evrope kršila konvencijske pravice. Sodišče sme takšno prošnjo obravnavati šele tedaj, ko so bila izčrpana vsa domača pravna sredstva in je posameznik vložil pritožbo v roku šestih mesecev od dne, ko je bila sprejeta odločitev v notranjem pravu. Sodišče odloča na javni obravnavi, če to zahteva stranka ali tako odloči senat, sicer pa odloča na nejavni seji. Senat odloči z večino glasov. ESČP lahko državi, ki je kršila pravice, naloži pravično zadoščenje (Ribičič, 2007).

V nadaljevanju avtorji predstavljamo štiri judikate Evropskega sodišča za človekove pravice, kjer so policisti med preprečevanjem nevarnosti v policijskem postopku, med drugim, posegli v 2. člen (Pravica do življenja) in 3. člen (Prepoved mučenja) Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994). Obravnavani so še 5., 6., 8., 13. in 38. člen Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994).

1. *Primer Giuliani in Gaggio proti Italiji iz leta 2011* (European Court of Human Rights, 2011) kaže na pravilne odločitve policistov, saj po mnenju Evropskega sodišča za človekove pravice ni prišlo do kršitve 2. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), ker so policisti upravičeno uporabili strelno orožje glede na grozečo nevarnost.

Primer izvira iz pritožbe proti Italiji, ki so jo pri Sodišču, na podlagi 34. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), vložili Giuliano Giuliani, Adelaide Gaggio in Elena Giuliani, in sicer 18. junija 2002.

Pritožniki navajajo, da dejstva in okoliščine zadeve v zvezi smrti njihovega sina oziroma brata, Carla Giulianija, predstavljajo kršitev 2. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), ki določa: »Pravica vsakogar do življenja je zavarovana z zakonom. Nikomur ne sme biti življenje namerno odvzeto, razen ob izvršitvi sodbe, s katero je sodišče koga spoznalo za krivega za kaznivo dejanje, za katero je z zakonom predpisana smrtna kazen«. Kot kršitev tega člena se ne štejeta odvzem življenja, če je posledica uporabe nujno potrebne sile pri obrambi katerekoli osebe pred nezakonitim nasiljem, pri zakonitem odvzemu prostosti ali pri preprečitvi bega osebi, ki je zakonito priprta, ter pri zakonitem dejanju, ki ima namen zadušiti izgrede ali vstajo.

Tožene stranke so prav tako priglasile kršitve 3. člena Konvencije (Prepoved mučenja), 6. člena Konvencije (Pravica do poštenega sojenja), 13. člena Konvencije (Pravica do učinkovitega pravnega sredstva) ter 38. člena Konvencije (Obravnava zadeve) (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994).

V juliju leta 2001 se je v Genovi odvijalo tridnevno srečanje držav članic skupine G8, med katere se uvrščajo industrijsko najmočnejše države. Glede na to, da je bilo v Genovi veliko število antiglobalizacijskih skupin, so bili vzpostavljeni posebni varnostni ukrepi. Območje, kjer je bilo središče srečanja, je bilo označeno kot rdeča cona, kamor je bil dovoljen vstop le prebivalcem in delavcem. Okolica je bila zavarovana s strani oboroženih policistov. Dne 20. julija se je zgodilo več incidentov in spopadov med policisti ter protestniki, ki so jih sprožili še posebno agresivni protestniki, ki so nosili črne maske. Pri tem so policisti uporabili plinska sredstva, na kar so demonstranti odgovorili z metanjem steklenic in košev za smeti neposredno proti policistom. Prav tako so napadli oklepni policijski kombi in ga zažgali. Policisti so bili prisiljeni umakniti se s kraja dogajanja. Pri tem so se z enim policijskim terenskim vozilom skušali odpeljati trije policisti, med katerimi je bil tudi policist M. P. V tem času je množica protestnikov obkrožila vozilo in vanj so začeli metati kamne in gasilne aparate, z železnimi palicami so tolkli po vozilu, pri čemer so razbili zadnjo šipo omenjenega vozila. V tistem trenutku je policist M. P. izvlekel pištolo, nameril skozi razbito šipo in dvakrat ustrelil. En strel je zadel Carla Giulianija v predel levega očesa, ki je nato padel po tleh. Giuliani je v rokah držal gasilni aparat. Voznik terenskega vozila je po dogodku skušal odpeljati s kraja, pri tem pa je dvakrat zapeljal čez telo ustreljenega Giulianija, ki je mrtev obležal na kraju.

V nadaljevanju je bila opravljena policijska preiskava, kjer se je ugotavljalo, ali je bila uporaba strelnega orožja v tem primeru upravičena. M. P. je izjavil, da je bil v času dogodka močno prestrašen, sploh po tistem, ko je bil po nogi

poškodovan s kovinskim predmetom in je v glavo dobil kamen. Da so napadeni, je spoznal, ko je opazil množico ljudi, ki je obkrožila njihovo vozilo, zgrabila ga je panika in izvlekel je pištolo. Navedel je še, da v trenutku, ko je začel streljati, pred seboj ni videl nikogar. Voznik terenskega vozila, F. C., je izjavil, da je takrat skušal čim prej oditi s kraja in ni opazil, da je pri tem povozil Giulianija. Mislil je, da je zapeljal čez koš za smeti.

Državni tožilec je nato predlagal, da se postopek pred sodiščem prekine. Preiskovalni sodnik je obrazložil, da je policist M. P. upravičeno uporabil strelno orožje, saj je resnično verjel, da je njegovo življenje ogroženo. Streljal je z namenom, da bi zaščitil sebe in svoja sodelavca. Pri tem ni naklepno uporabil strelnega orožja zoper Carla Giulianija, temveč je bila uporaba sile upravičena s tem, ko je želel od sebe odvrniti protipraven napad. Prav tako policist F. C. ni mogel vedeti, da na tleh leži mrtev moški, čez katerega je zapeljal z vozilom.

Sodišče je ugotovilo, da je bila v tem primeru uporaba strelnega orožja nujno potrebna in sorazmerna želenemu cilju ter v skladu z zakonom. V prid temu govorijo predvsem naslednje okoliščine, in sicer razširjenost nasilja na demonstracijah, prevladujoča sila napada demonstrantov na policiste in vrhunec nasilja v času dotičnega dogodka ter fizično in psihično stanje policistov. Zadnja trditev se nanaša predvsem na stanje policista M. P., pri čemer je na sam dogodek najbolj vplival kratek časovni potek dogodkov, vse od trenutka napada na vozilo do izstrelitve usodnega strela.

Sodišče je sklenilo, da je bila sama preiskava dovolj temeljita, da je mogoče z gotovostjo trditi, da je bila uporaba smrtonosne sile v obravnavanem primeru upravičena. Prav tako je nesporno dejstvo, da v primeru pokojnega Carla Giulianija ni možno dokazati, da je prišlo do mučenja oziroma nečloveškega ravnanja, saj dejstva izključujejo naklepno ravnanje policista F. C.

Sodišče je razsodilo, da ni prišlo do kršitev navedenih členov Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), v samem postopku pa so tudi tožeče stranke imele na voljo vsa potrebna pravna sredstva v zvezi pritožbe (European Court of Human Rights, 2011).

2. Primer Berzinsk proti Latviji iz leta 2014 (European Court of Human Rights, 2014) kaže na protipravno ravnanje policistov, saj je po mnenju Evropskega sodišča za človekove pravice prišlo do kršitve 3. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), ker so policisti med preprečevanjem nevarnosti pri aretaciji z osebo slabo ravnali in uporabili pretirano silo.

Primer izvira iz pritožbe (št. 25147/07) zoper Republiko Latvijo, ki jo je prejelo Sodišče, na podlagi 34. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994). Vlagatelj je tožil o slabem ravnanju policije in o neučinkovitosti preiskave.

Oddelek za preprečevanje organizirane kriminalitete je prejel informacijo o domnevni vpletenosti tožeče stranke v prodajo drog. Začeli so s tajno preiskavo ukrepa, in sicer so 24. in 26. marca 2004 izvedli nakup prepovedanih drog. Po nakupu, 26. marca, je patrolja ob 22.00 uri, v sodelovanju z oddelkom za preprečevanje kriminalitete, ustavila vozilo, v katerem je bila tožeča stranka sopotnik. Tožeča stranka je bila prijeta in odpeljana na policijsko postajo. Vlagatelj tožbe je trdil, da je bil kljub temu, da se aretaciji ni upiral, večkrat udarjen po

glavi in hrbtu. Pri izstopu iz avtomobila (iz le-tega naj bi ga izvlekel policist) ga je policist podrl na pločnik in ga vklenil. Ker je tožeča stranka na policijski postaji potožila za bolečinami v prsih, je bila okoli 01.30 ure zjutraj odpeljana v bolnišnico. Vodja enote za nujno medicinsko pomoč je ugotovil, da ima tožeča stranka poškodbe glave, trebuha in prsnega koša, okoli levega očesa pa je imel hematoma, ki naj bi bil posledica padca med aretacijo. V poročilo je zapisal še, da je bil bolnik pretepen med aretacijo približno uro in pol nazaj. Prav tako je bilo ugotovljeno, da je bila tožeča stranka pod vplivom alkohola, mamila in psihoaktivnih snovi. Istega dne, okoli pete ure zjutraj, je zahteval odvetnika, da bi podal izjavo. Ker razlogov za hospitalizacijo ni bilo, je bil odpeljan nazaj v prostore za pridržanje, kjer je 29. marca v prisotnosti odvetnika podal izjavo o neustreznosti postopka med aretacijo.

9. maja 2005 je bil obtoženi na okrožnem sodišču Vidzeme spoznan za krivega nezakonite pridobitve, posesti in prodaje prepovedanih drog in psihotropnih snovi v velikem obsegu. Obsojen je bil na osem let in šest mesecev zapora, z zaplembo premoženja in policijskega nadzora za dve leti. 16. decembra 2006 je senat vrhovnega sodišča potrdil obsodbo in 19. februarja 2007 zavrnil pritožbo tožeče stranke na pravna vprašanja in policijski postopek.

12. marca 2007 se je tožeča stranka na okrožnem sodišču Vidzeme pritožila zaradi slabega ravnanja policistov v času njegove aretacije. Sodišče je zahtevo poslalo na Urad za notranjo varnost državne policije, ki je ugotovila, da v skladu z zakonom ni bilo mogoče ugotoviti odgovornosti za nepremoženjsko ali fizično škodo, ki naj bi bila povzročena s strani uradnega organa med aretacijo. Ugotovljeno je bilo, da policist ni kršil zakonodaje.

Tožeča stranka je 13. aprila 2007 od generalnega državnega tožilca zahtevala, da predloži podatke o trpinčenju in da se izvede preiskava ter steče kazenski postopek v zvezi s povzročitvijo škode, ker po mnenju tožeče stranke ni bilo nobenega razloga, da se je policist med aretacijo zatekel k nasilju. 18. junija 2007 višji inšpektor v predkazenskem preiskovalnem oddelku za notranjo varnost državne policije ni hotel sprožiti kazenskega postopka, prav tako ni navedel vzrokov za zavrnitev. Tožeča stranka se je zoper zavrnitev generalnega državnega tožilca pritožila. 18. junija 2007 je bila ta odločitev razveljavljena, ker je bila sprejeta na podlagi nepopolnega pregleda in ni zahtevala izvedenskega poročila. Generalni tožilec je od Urada za notranjo varnost policije zahteval dodatno preiskavo. 11. septembra 2007 je Urad za notranjo varnost policije, po opravljenem predkazenskem postopku, zavrnil začetek kazenskega postopka, 8. novembra 2007 pa je generalni tožilec potrdil odločbo Urada, saj ni bilo dokazov, da so poškodbe posledica aretacije. Prav tako ni bilo razlogov za začetek disciplinskega postopka, ker ni bilo dokazov, da je državni organ prekoračil svoja pooblastila ali jih celo zlorabil, saj so bile nastale poškodbe posledica trdih, topih predmetov, pri čemer ni bilo mogoče zaključiti, ali so poškodbe res nastale v času izvajanja policijskega postopka.

Tožeča stranka je na Evropsko sodišče za človekove pravice naslovila tožbo zaradi domnevne kršitve 3. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), v kateri je trdila, da so policisti 26. marca 2004 z njim slabo ravnali. Prav tako se je pritožil tudi nad preiskavo dogodka.

ESČP zagovarja absolutno prepoved mučenja in nečloveškega ter ponižujočega ravnanja in kaznovanja. Res je, da 3. člen ne prepoveduje uporabe sile za izvedbo aretacije, kljub temu pa se taka sila sme uporabljati samo, če je nujno potrebno in nikoli ne sme biti pretirana. Obtožbe o nečloveškem ter ponižujočem ravnanju in kaznovanju je treba podpreti z ustreznimi dokazi. Za presojo teh dokazov sodišče sprejme dokazni standard »brez dvoma«.

Sodišče je v obravnavanem primeru ugotovilo, da s strani države ni bilo nobenega poskusa, da se oceni sorazmernost načina aretacije. Sama preiskava postopka je bila (pre)hitra, čeprav je določeno, da mora biti uradna preiskava v primeru, ko obstajajo dovolj jasni znaki, da je prišlo do mučenja ali slabega ravnanja, temeljita in učinkovita. Takojšnji odziv pristojnih organov pri preiskavi obtožb o slabem ravnanju je bistvenega pomena pri ohranjanju zaupanja javnosti v njihovo vzdrževanje pravne države in preprečevanje nezakonitih dejanj. Toleranca pravosodnih organov do takšnih dejanj ne sme oslabiti zaupanja javnosti v načelo zakonitosti in ohranjanje pravne države.

V navedenem primeru je Urad za notranjo varnost namreč brez ocene okoliščin aretacije poudaril, da policijski uslužbenci niso odgovorni za poškodbe. V okviru preiskave ni prišlo do preverjanj, ali so bili uporabljeni ukrepi nujno potrebni in ali niso bili pretirani. Nadalje je bilo ugotovljeno, da ni bilo poskusov pridobitve zdravniških mnenj, prav tako ni bilo prizadevanj za iskanje morebitnih očitvidcev. Glede na navedeno je ESČP ugotovilo, da domače oblasti niso pokazale resnega interesa, da bi ugotovili, kaj se je dejansko zgodilo med aretacijo tožeče stranke. ESČP je ugotovilo, da je v obravnavanem primeru prišlo do kršitve 3. člena Konvencije (European Court of Human Rights, 2014).

3. V primeru *Matko proti Sloveniji iz leta 2006* (European Court of Human Rights, 2006) je ESČP presojalo, ali je prišlo do kršitev 3. (Prepoved mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ter kaznovanja), 5. (Pravica do svobode in varnosti) in 6. (Pravica do poštenega sojenja) člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994).

Zadeva je bila sprožena s pritožbo proti Republiki Sloveniji, ki jo je pri Evropski komisiji za človekove pravice, na podlagi 25. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), vložil slovenski državljan, g. Aleksander Matko, 22. julija 1998. Pritožnik je zatrjeval, da je policija z njim grdo ravnala in da preverjanje njegovih navedb ni bilo učinkovito. Skliceval se je na 3. člen Konvencije. Pritoževal se je tudi, da je bil nezakonito priprt, in sicer v nasprotju s 5. členom Konvencije. Nadalje je zatrjeval, da je bil kazenski postopek nepravičen in je trajal predolgo (6. člen Konvencije) (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994).

V mesecu aprilu leta 1995 je specialna enota, ki je bila pod neposrednim nadzorom Ministrstva za notranje zadeve, v sodelovanju z uslužbenci Uprave za notranje zadeve v Slovenj Gradcu, izvedla obsežno akcijo zoper dejavnost kriminalne združbe, ki naj bi delovala na območju mesta Slovenj Gradec. Dne 4. aprila 1995 so policisti dvakrat vstopili v bife z imenom »Pik Bar« v Slovenj Gradcu in iskali člane zgoraj omenjene kriminalne združbe. Vzporedno s preiskavo v Pik Baru je policija izvedla obsežno akcijo v mestu in njegovi okolici. 5. aprila 1995 ob 20.30 so pripadniki specialne enote in uslužbenci slovenjegraške policije

v Slovenj Gradcu pritožnika aretirali pri vožnji avtomobila. Zaradi domnevnega neizpolnjevanja ukazov policije so ga privedli na policijsko postajo v Slovenj Gradcu. Policija ga je zaslišala in izpustila 6. aprila 1995, približno ob pol enih ponoči.

Obstajata dve nasprotujoči si verziji o tem, kaj se je dogajalo med policijskim postopkom in med prevozom na policijsko postajo.

Pritožnik je trdil, da sta ga kritičnega dne, pri vožnji skozi središče Slovenj Gradca, prehitela najmanj dva policijska avtomobila in ga prisilila, da je ustavil. Policisti so ga nato izvlekli iz avta, ga potisnili ob tla, zvezali in nato sezuli ter ga odvlekli približno 25–30 metrov vzdolž ceste, kjer so ga v temi topli in brcali vsaj petnajst minut. Po tistem so ga odpeljali na policijsko postajo, pri čemer sta mu med vožnjo dva policista grozila, da ga bosta ubila, eden od policistov pa naj bi ga tudi večkrat dregnil s paralizatorjem. Na policijski postaji so ga dali v prostor za pridržanje in ga nato zaslišali. Kmalu zatem so ga izpustili. Policisti so med drugim preiskali tudi pritožnikov avto.

Po verziji dogodkov, kot jih je navedla Vlada RS, so policisti opazili avto, ki je vozil z veliko hitrostjo. Ker se jim je zdelo voznikovo vedenje sumljivo, so sklenili avto ustaviti in ugotoviti identiteto voznika. Ker je voznik povečal hitrost, so bili policisti primorani prisilno ustaviti vozilo. Ko je voznik, ki je bil pozneje prepoznan kot pritožnik, ustavil svoje vozilo, je predenj stopilo nedoločeno število policistov specialne enote in mu sporočilo, da gre za policijski postopek. Pritožnik je skočil proti enemu izmed policistov in ga skušal udariti. Policistu je uspelo preprečiti njegov udarec, nato pa je skupaj z drugimi policisti pritožnika prisilil, da se je naslonil na svoj avto z namenom, da ga bodo preiskali. Pritožnik se jim je iztrgal in pobegnil. Ko so ga policisti ujeli, se je pritožnik ponovno skušal upirati, zaradi česar so uporabili gumijevke in ga zgrabili za komolec, da bi mu nataknil lisice ter ga pri tem podrli na tla. Ker se je pritožnik še naprej upiral, so policisti zvezali njegovi zapestji s plastično vrvjo. Nato so ga odvedli na policijsko postajo zaradi suma storitve kaznivega dejanja (preprečitev uradnega dejanja uradni osebi). Po zaslišanju so pritožnika izpustili. V kasnejših navedbah policije je bilo navedeno, da sta samo dva policista uporabila fizično silo zoper pritožnika. Pritožnik med policijskim postopkom ni zahteval zdravniške pomoči in policija je šele kasneje izvedela, da je utrpel poškodbe.

V zvezi kršitve 3. člena je sodišče menilo, da so zdravniški dokazi in pritožnikove pritožbe na pristojne domače državne organe skupaj spodbudili utemeljeni sum, da bi bile lahko pritožnikove poškodbe povzročene zaradi prekomerne uporabe fizične sile. Državni organi so zato bili dolžni izvesti učinkovito preiskavo. Vendar pa je državna tožilka svojo odločitev o zavrzbi pritožnikove kazenske ovadbe temeljila zgolj na poročilih policije in Ministrstva za notranje zadeve. Omenjena poročila niso vsebovala podatkov o opravljenih preiskovalnih dejanjih. V letu in pol za preiskavo okoliščin dogodka ni bilo storjenega nič pomembnega. Sodišče je ocenilo, da preiskava ni bila temeljita. Prav tako Vlada RS ni predložila verodostojnih argumentov, ki bi zagotavljali podlago za pojasnjevanje ali utemeljevanje stopnje fizične sile, ki je bila uporabljena zoper pritožnika. Sodišče je zato zaključilo, da je država po 3. členu odgovorna za nečloveško in ponižujoče ravnanje s pritožnikom v policijskem postopku.

V zvezi kršitve 5. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), kjer je pritožnik zatrjeval, da je bilo njegovo pridržanje nezakonito, Vlada RS meni, da bi si moral pritožnik prizadevati sprožiti kazenski postopek kot subsidiarni tožilec in bi moral vložiti premoženjsko-pravni zahtevek. Njegov odvzem prostosti je bil vsekakor zakonit. Sodišče ugotavlja, da so bili v pritožnikovi odločbi o dopustnosti, z dne 8. julija 2004, predhodni ugovori pridruženi bistvu zadeve.

Prav tako sodišče ni ugotovilo kršitve 6. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), saj je z vidika posebnih okoliščin in kompleksnosti zadeve postopek trajal razumno dolgo (Sodba ESČP Matko proti Sloveniji v Pozdrec, 2012).

4. Zadeva Rehbock proti Sloveniji iz leta 2000 (European Court of Human Rights, 2000) je zasnovana na pritožbi, ki jo je 17. septembra 1995 proti Republiki Sloveniji vložil nemški državljani, g. Ernst Rehbock. V dani zadevi je ESČP presojalo o kršitvi 3. (prepoved mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ter kaznovanja), 5. (pravica do svobode in varnosti) in 8. (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994).

Dne 8. septembra 1995 je pritožnik okoli 14. ure popoldne prečkal mejo med Avstrijo in Slovenijo pri Šentilju v avtomobilu, ki je bil last njegovega partnerja. V avtomobilu je imel zavitek tablet, ki jih ni prijavil carinikom. Iste dne okrog 16.55 ure so slovenski policisti pritožniku odvzeli prostost, in sicer v kraju Dolič, približno 70 kilometrov od mejnega prehoda, kjer naj bi predal tablete neki drugi osebi. Pritožnik trdi, da ga je obkrožilo šest mož s kratkimi puškami in pištolami ter ga napadli brez predhodnega opozorila. Oblečeni so bili v črno in nosili so črne maske. Čeprav je tako v nemščini kot v angleščini vpil, da se ne upira, so ga grobo odvedli do pokrova avtomobila, kjer so ga vklenili. Hkrati so ga štirje drugi možje udarjali po glavi z gumijevkami in pestmi, zaradi česar je utrpel hude poškodbe obraza.

Vlada RS je navedla, da so pritožniku odvzeli prostost v okviru akcije, ki so jo, na podlagi podatkov, načrtovale pristojne oblasti. Ko so sestavljali ekipo za odvzem prostosti, so oblasti upoštevale dejstvo, da je pritožnik, ki je bil osumljen prekupevanja z drogami, izjemno močan in da je bil večkratni prvak nemškega tekmovanja v »body buildingu«.

Kriminalista B. in K. sta se na parkirišču približala pritožniku in ga nameravala preiskati, zaradi česar sta mu ukazala, naj miruje. Pritožnik njunega ukaza ni ubogal in je poskušal zbežati. Kriminalista sta mu beg preprečila in ga prijela. Poskušala sta uporabiti prijem zvijanja roke na hrbtu pritožnika, pri čemer sta ga potisnila na tla. Med padcem je pritožnik z obrazom zadel ob blatnik parkiranega avtomobila in asfaltirano površino parkirišča. Vklenila sta ga in ga odpeljala na policijsko postajo v Slovenj Gradcu. V času odvzema prostosti pritožnik ni omenjal poškodb.

Naslednji dan je pritožnik navedel, da ga boli čeljust. Odpeljan je bil v Zdravstveni dom v Slovenj Gradcu, kjer so ugotovili, da ima zlomljeno spodnjo čeljust, kar je opredeljeno kot huda telesna poškodba.

Pritožnik je trdil, da je bila podana kršitev 3. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994) in je v postopku na ESČP trdil, da so slovenski

policisti med odvzemom prostosti povzročili resne telesne poškodbe ter da mu v priporu niso nudili ustrezne zdravniške oskrbe. Vlada RS je ugovarjala, da so policisti pri odvzemu prostosti uporabili le toliko sile, kolikor jo je bilo potrebno zaradi pritožnikovega vedenja. Nadalje je oporekala trditvam pritožnika o neustrezni zdravstveni oskrbi v času pripora. Vlada RS je tudi posebej poudarila, da pritožnik ni hotel na operacijo čeljusti, ki jo je predlagal zdravnik. Stranki sicer nista oporekali dejstvu, da je do poškodbe pritožnika prišlo med njegovim odvzemom prostosti, vendar pa je vsaka stranka navedla različno razlago o poškodovanju pritožnika.

Glede na resno naravo poškodbe je sodišče menilo, da Vlada RS ni predložila prepričljivih ali verodostojnih dokumentov, na osnovi katerih bi lahko upravičila vrsto sile, ki je bila uporabljena med odvzemom prostosti pritožnika. V danih okoliščinah je bila uporabljena sila pretirana in neupravičena. Med izvedbo prijeteja je prišlo do kršitve 3. člena EKČP. V zvezi z navedbo pritožnika, da je prišlo do nečloveškega ravnanja tudi v času pripora, je sodišče ugotovilo, da so bili zdravniški pregledi redni in da je pritožnik sam zavrnil predlog zdravnikov za operacijo. Pa tudi dejstvo, da mu osebje pripora ob več priložnostih ni priskrbelo analgetikov, ni tako kritično, da bi lahko sodišče zaključilo, da je bila tudi s tem kršena pritožnikova pravica v skladu s 3. členom Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994). Sodišče je ugotovilo, da v času pritožnikovega pripora ni prišlo do kršitve 3. člena Konvencije.

V zvezi kršitve 5. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994) je pritožnik trdil, da na začetku njegovega bivanja v priporu slovenska sodišča niso dovolj hitro rzsodila o njegovi zahtevi za izpustitev. ESČP je ugotovilo, da je pritožnik prvič prosil za izpustitev 3. oktobra, Okrožno sodišče v Slovenj Gradcu pa je o tem odločilo 26. oktobra, po preteku triindvajsetih dni. Tudi glede druge prošnje pritožnika za izpustitev je slovenjegraško okrožno sodišče potrebovalo triindvajset dni, da je o prošnji odločilo. V tem smislu je sodišče presodilo, da pritožnikovi prošnji o izpustitvi na prostost nista bili dovolj hitro obravnavani, kot to zahteva četrti odstavek 5. člena, in je zato prišlo do kršitve EKČP.

Pritožnik se je tudi pritožil, da mu pred slovenskimi sodišči ni bila zagotovljena pravica do odškodnine iz petega odstavka 5. člena EKČP. Sodišče je ugotovilo, da pritožnikova pravica do odškodnine v razmerju do predhodno ugotovljene kršitve četrtega odstavka 5. člena ni bila dovolj zanesljivo zagotovljena, zaradi česar je prišlo tudi do kršitve petega odstavka 5. člena.

V obravnavani zadevi je bila ravno tako ugotovljena kršitev 8. člena Konvencije (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994), saj je sodišče ugotovilo, da je bilo dopisovanje pritožnika s Komisijo, ki je presojala glede uporabe sile pri odvzemu prostosti v danem primeru, neupravičeno nadzorovano (Sodba ESČP Rehbock proti Sloveniji, v Pozderec, 2012).

6 ZAKLJUČEK

Ko govorimo o varnosti posameznika in njegovih bližnjih, ne moremo mimo dejstva, da je to vsekakor ena izmed ključnih sestavin človekove kakovosti življenja. Zagotavlja nam možnost za vsestranski individualni in družbeni razvoj, pri čemer

se lahko manifestira skozi različne oblike – kot pravica, vrednota, potreba ipd. Vendar pa varnost postaja vse bolj proučevana in aktualizirana tudi kot vprašanje ekonomske varnosti, socialnih odnosov, okolja, človeka kot posameznika in iz njega izhajajočih vidikov. Ko v navedeno vključimo koncept policije, ugotovimo, da je preprečevanje in odpravljanje nevarnosti osrednja naloga policije. Hkrati je podlaga za uporabo varnostnih policijskih pooblastil. Pri izvajanju policijskih nalog mora policija delovati le v skladu s policijskimi pooblastili, ki jih predpisujejo zakoni in podzakonski akti. Pri posegu v ustavno varovane človekove pravice in temeljne svoboščine na podlagi Ustave RS se mora zavedati tudi njihovega uresničevanja, omejevanja ter sodnega varstva. Policijskega dela si dandanes ne moremo predstavljati brez dobrega poznavanja veljavne zakonodaje oziroma dobrega poznavanja policijskih pooblastil. Za učinkovito izvrševanje predpisov skrbi policija, ki ob tem uporablja določena orodja, zlasti pooblastila.

Policijsko delo je v vsaki demokratični družbi urejeno z ustavnimi, zakonskimi in podzakonskimi določili, ki delujejo znotraj nekega socialnega in kulturnega območja regije oziroma države. V takšni družbi mora policija prevzeti vso odgovornost za svoja dejanja. Poglavitno pravilo vsake demokratične družbe je, da država načeloma nima nobene pravice poseči v pravice posameznika, dokler ne obstaja določena stopnja verjetnosti, da je prekršil zakonsko določene družbene norme. Osnovno poslanstvo policije in s tem povezano uspešno opravljanje nalog je vezano na zgledno in dobro poznavanje dovoljenega praga posegov v človekove pravice. Dobro poznavanje policijskih pooblastil oziroma pravic in dolžnosti, ki jih imajo policisti pri opravljanju svojega dela, je osnova za zakonito, strokovno in korektno izvajanje nalog policije.

Velikokrat se policisti pri svojem delu srečujejo z nepredvidljivimi nevarnimi situacijami, ki jih zakonodajalec ni vseh normiral. Policisti morajo v takšnih situacijah ukreniti vse potrebno, da odvrnejo poškodovanje ali ogrožanje neke dobrine. Takrat jim je dopustno širše delovanje na podlagi ZNPPol (2013), ali drugih področnih zakonih, da preprečijo ogrožanje pomembne dobrine, kot so življenje ljudi, zdravje, svoboda ali večja premoženjska vrednost. S takšnim načinom preprečevanja nevarnosti in delovanjem policije je upoštevana pravica do varnosti človeka, ki jo zagotavlja policija, posledično pa se krepi tudi zaupanje v pravno državo. Policija lahko uporabi le tisto policijsko pooblastilo, ki je glede na okoliščine primerno in s katerim lahko na najmilejši možen način prepreči, odpravi ali zmanjša učinke nevarnosti ali ravnanj. Ravnanje policije in uporaba pravne podlage bosta torej odvisna od okoliščin konkretnega dogodka, ki je lahko v obliki protestnega shoda, blokad prometnih tokov, ali v drugih primerih konfliktov, ki so izraženi s povsem jasnim ogrožanjem varnosti ljudi in premoženja in zahtevajo od policije vzpostavitev varnosti z uporabo prisilnih sredstev.

Povzamemo lahko, da je varnost vsekakor ena največjih dobrin človeštva. Avtorji menimo, da morajo policisti za zagotavljanje varnosti državljanov ter učinkovito izvajanje varnostnih pooblastil dobro poznati policijska pooblastila ter jih uporabljati na zakonit in strokoven način. Navsezadnje to predstavlja temelj policijskega dela. Kot kažejo primeri judikatov Evropskega sodišča za človekove pravice, se policisti pri svojem delu srečujejo z dogodki, ki lahko močno vplivajo tako na njihova življenja, kot tudi na življenja drugih. Zatorej bi morala biti

vsaka policistova odločitev dobro premišljena in izvedena zakonito. Vendar pa v mnogih situacijah, ko je treba hitro odreagirati, policisti nimajo dovolj časa, da bi razmislili, ali je njihovo ravnanje v danem trenutku povsem v skladu z zakonom in s pravili. Dolžnost vsakega policista je, da v takšnih situacijah ravna na način, da bo preprečil nevarnost in da hkrati pri tem ne pride do ogrožanja ljudi. Policisti morajo pri opravljanju policijskih nalog redno preverjati zakonitost svojega ravnanja in pri tem zagotavljati nepristransko, profesionalno, strokovno, vljudno in obzirno, a hkrati tudi učinkovito in odločno ravnanje. Policisti, ki imajo dobro teoretično in strokovno znanje, bodo policijske postopke izvedli varno zoper posameznika ali skupino ljudi, ki je npr. storila prekršek ali kaznivo dejanje ali pa se je naključno znašla v postopku, ker se zavedajo posledic nezakonite in nestrokovne uporabe policijskih pooblastil. S pravilnim pristopom in izvedbo policijskega postopka bodo policisti varno posegali v ustavno varovane človekove pravice in preprečevali morebitne kršitve pravic in svoboščin tudi na podlagi Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic (Zakon o ratifikaciji Konvencije, 1994).

UPORABLJENI VIRI

- Anžič, A. (1997). *Varnostni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: ČZ Uradni list RS.
- Booth, K. (1991). Security and emancipation. *Review of International Studies*, 17(4), 313–326.
- Cerar, M. (1994). Predpostavke pravne države. *Pravnik*, 49(10–12), 433–449.
- Cerar, M. (2001). *Temelji ustavne ureditve, človekove pravice in temeljne svoboščine, gospodarska in socialna razmerja: (Študijsko gradivo)*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS.
- Čebulj, J. (2004). O javni in politični koristi. *Pravna praksa*, 23(43/44), 3–4.
- European Court of Human Rights. (2000). Case of Rehbock v. Slovenia. Pridobljeno na [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,fulltext":\[„case of rehbock v slo venia“\],„documentcollectionid2“:\[„GRANDCHAMBER“;„CHAMBER“\],„itemid“:\[„001-59052“\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,fulltext)
- European Court of Human Rights. (2006). Case of Matko v. Slovenia. Pridobljeno na [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,fulltext":\[„case matko v. sloveni a“\],„documentcollectionid2“:\[„GRANDCHAMBER“;„CHAMBER“\],„itemid“:\[„001-77778“\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{,fulltext)
- European Court of Human Rights. (2011). Case of Giuliani and Gaggio v. Italy. Pridobljeno na <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-104098>
- European Court of Human Rights. (2014). Case of Berzinš v. Latvia. Pridobljeno na <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-141174>
- Gaspari, M. (1991). O pojmu pravne države. *Teorija in praksa*, 28(10–11), 1318–1325.
- Grizold, A. (1999). *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola.
- Hausmaringer, H. (2002). *Avstrijski pravni sistem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Human Development Report. (2000). *United Nations Development Programme (UNDP)*. New York: Oxford University Press.

- Kälin, W. in Künzli, J. (2009). *The law of international human rights protection*. New York: Oxford University Press.
- Kaučič, I. (2007). Uvodno pojasnilo. V *Ustava Republike Slovenije* (6. izd.) (str. 9–46). Ljubljana: GV Založba.
- Kaučič, I. in Grad, F. (2008). *Ustavna ureditev Slovenije* (5. izd.). Ljubljana: GV Založba.
- Kocjančič, R., Ribičič, C., Grad, F. in Kaučič, I. (2009). *Ustavno pravo Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
- Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, spremenjene s protokoli št. 3, 5 in 8 ter dopolnjene s protokolom št. 2, ter njenih protokolov št. 1, 4, 6, 7, 9, 10 in 11. (1994). *Uradni list RS*, (11/94).
- Ministrstvo za notranje zadeve RS. (2004). *Policijski postopki in spoštovanje človekovih pravic*. Ljubljana: MNZ RS.
- Mitar, M. (2008). *Primerjava izbranih pristopov za ocenjevanje varnosti sodobne družbe*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Perenič, A. (1999). *Pravo* (2. izd.). Ljubljana: DZS.
- Pozdrec, F. (2012). *Varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin v policijskih postopkih* (Doktorska disertacija). Ljubljana: Fakulteta za upravo.
- Ray, L. (2017). *A job description for police community program officers*. *Career trend*. Pridobljeno na <http://oureverydaylife.com/job-description-police-community-program-officers-6185.html>
- Ribičič, C. (2007). *Evropsko pravo človekovih pravic: Izbrana poglavja*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Resolucija o dolgoročnem razvojnem programu policije do leta 2025 – »Kakovostna policija za varno Slovenijo« (ReDRPPol). (2015). *Uradni list RS*, (75/15).
- Sotlar, A. in Čas T. (2011). Analiza dosedanjega razvoja zasebnega varovanja v Sloveniji – med prakso, teorijo in empirijo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(3), 227–241.
- Virtič, F. in Gorenak, V. (2008). Varnost v lokalni skupnosti – študija primera. *Lex localis*, 6(1), 41–70.
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). (2013, 2015, 2017). *Uradni list RS*, (15/13, 23/15, 10/17).
- Žaberl, M. (2006). *Temelji policijskih pooblastil*. Ljubljana: Fakulteta za policijsko-varnostne vede.

O avtorjih:

Dr. Miroslav Žaberl, doktor pravnih znanosti, docent za področje kazenskega prava. Področje njegovega raziskovanja so represivni organi, njihova pooblastila in varovanje človekovih pravic.

Dr. Franc Pozdrec, predavatelj policijskih pooblastil s praktičnim postopkom in samoobrambo na Višji policijski šoli v Policijski akademiji.

Ivanka Oberman, mag. prav in manag. neprem., zaposlena v Policijski upravi Novo mesto. E-pošta: ivana.oberman@gmail.com